

ZATARCIE SKAZANIA

Blanka Julita Stefańska

MONOGRAFIE LEX

LEX

a Wolters Kluwer business

ZATARCIE SKAZANIA

Blanka Julita Stefańska

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2014

Stan prawny na 1 listopada 2013 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Ewa Wysocka

Opracowanie redakcyjne
Anna Krzesz

Łamanie
Wolters Kluwer SA

Układ typograficzny
Marta Baranowska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2014

ISBN 978-83-264-4507-1

ISSN 1897-4392

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluger.pl

www.wolterskluger.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Rodzicom

Spis treści

Wykaz skrótów / 13

Wstęp / 17

Rozdział I

Prawne skutki skazania / 27

1. Pojęcie skutków skazania / 27
2. Prawne skutki skazania w ustawodawstwie polskim / 32
 - 2.1. Prawne skutki skazania w kodeksie karnym / 32
 - 2.2. Prawne skutki skazania w ustawach szczególnych / 35
 - 2.2.1. Wymóg niekaralności / 37
 - 2.2.2. Skazanie za jakiegokolwiek przestępstwo jako negatywna przesłanka uzyskania stanowiska, wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności / 38
 - 2.2.3. Skazanie za przestępstwo umyślne jako negatywna przesłanka uzyskania stanowiska, wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności / 39
 - 2.2.4. Skazanie za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe jako negatywna przesłanka uzyskania stanowiska, wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności / 41
 - 2.2.5. Skazanie za przestępstwo określonego rodzaju jako negatywna przesłanka uzyskania stanowiska, wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności / 47

- 2.2.6. Skazanie za przestępstwo jako negatywna przesłanka uznania nieskazitelności charakteru wymaganego dla uzyskania stanowiska, wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności / **54**
- 2.2.7. Pozbawienie stanowiska, prawa wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności jako skutek skazania za przestępstwo / **58**
- 2.2.8. Utrata określonych uprawnień / **72**
- 2.2.9. Utrata prawa do wyróżnień i nagród / **74**
- 2.2.10. Inne skutki / **77**
- 3. Społeczne skutki skazania / **83**
- 4. Skutki skazania w ustawodawstwie hiszpańskim / **83**
 - 4.1. Skutki skazania w kodeksie karnym / **84**
 - 4.2. Skutki skazania w ustawach szczególnych / **87**
 - 4.2.1. Wymóg niekaralności / **87**
 - 4.2.2. Skazanie za przestępstwo umyślne jako negatywna przesłanka uzyskania stanowiska, wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności / **88**
 - 4.2.3. Skazanie za przestępstwo umyślne i na karę pozbawienia wolności jako negatywna przesłanka uzyskania stanowiska, wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności / **89**
 - 4.2.4. Skazanie za przestępstwo określonego rodzaju jako negatywna przesłanka uzyskania stanowiska, wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności / **90**
 - 4.2.5. Skazanie jako okoliczność wyłączająca uznanie osoby za szanowaną zawodowo i handlowo / **92**
 - 4.2.6. Utrata stanowiska, prawa do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności z powodu skazania za przestępstwo / **95**
 - 4.2.7. Skazanie jako negatywna przesłanka do uzyskania określonych uprawnień / **97**
 - 4.2.8. Skazanie jako przyczyna utraty określonych uprawnień / **99**
 - 4.2.9. Skutki skazania przewidziane w ustawodawstwie autonomicznym / **100**
- 5. Skutki skazania w prawie unijnym / **104**

Rozdział II

Rejestracja skazań / 106

1. System rejestracji skazań w Polsce / **108**
2. System rejestracji skazań w Hiszpanii / **125**

Rozdział III

Kształtowanie się zatarcia skazania / 141

1. Geneza zatarcia skazania / **141**
2. Kształtowanie się zatarcia skazania w ustawodawstwie polskim / **147**
 - 2.1. Zatarcie skazania w ustawodawstwie karnym po odzyskaniu niepodległości / **147**
 - 2.2. Zatarcie skazania w okresie obowiązywania kodeksu karnego z 1932 r. / **150**
 - 2.3. Zatarcie skazania w świetle kodeksu karnego z 1969 r. / **156**
 - 2.4. Zatarcie skazania w okresie obowiązywania kodeksu karnego z 1997 r. / **162**
3. Kształtowanie się zatarcia skazania w Hiszpanii / **164**

Rozdział IV

Istota i skutki zatarcia skazania / 187

1. Istota zatarcia skazania / **187**
2. Przedmiot zatarcia skazania / **201**
3. Skutki zatarcia skazania w Polsce / **213**
4. Skutki zatarcia skazania w Hiszpanii / **235**
5. Wyłączenie zatarcia skazania w Polsce / **241**

Rozdział V

Rodzaje zatarcia skazania / 254

1. Zatarcie skazania z mocy prawa / **255**
 - 1.1. Zatarcie skazania ze względu na upływ określonego czasu / **256**
 - 1.2. Zatarcie skazania w wypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary / **257**
 - 1.3. Zatarcie skazania ze względu na depenalizację czynu / **258**

- 1.4. Zatarcie skazania w związku ze zwolnieniem żołnierza z odbycia kary pozbawienia wolności / **258**
- 1.5. Zatarcie skazania na mocy abolicji / **258**
2. Zatarcie skazania na mocy orzeczenia sądu / **259**
 - 2.1. Okres wymagany do zatarcia skazania / **260**
 - 2.2. Zatarcie skazania żołnierza służby zasadniczej, który został skazany za przestępstwo określone w części wojskowej kodeksu karnego popełnione w czasie służby / **261**
3. Zatarcie skazania na mocy aktu łaski / **261**
4. Zatarcie orzeczenia stwierdzającego odpowiedzialność podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony pod groźbą kary w Polsce i w Hiszpanii / **261**
5. Rodzaje zatarcia skazania w Hiszpanii / **262**

Rozdział VI

Przesłanki zatarcia skazania z mocy prawa / 266

1. Przesłanki zatarcia skazania ze względu na upływ czasu / **266**
 - 1.1. Wykonanie lub darowanie albo przedawnienie wykonania orzeczonej kary / **266**
 - 1.2. Określony upływ czasu / **280**
2. Przesłanki zatarcia skazania ze względu na pozytywny upływ okresu próby przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary / **284**
3. Przesłanki zatarcia skazania w związku z depenalizacją czynu w Polsce / **285**
4. Przesłanki zatarcia skazania w związku z depenalizacją czynu w Hiszpanii / **288**
5. Przesłanki zatarcia skazania w razie zwolnienia żołnierza z odbycia kary pozbawienia wolności w Polsce / **289**
6. Przesłanki zatarcia skazania w drodze abolicji w Polsce / **298**
7. Przesłanki zatarcia skazania na podstawie amnestii w Hiszpanii / **306**
8. Przesłanki zatarcia orzeczenia stwierdzającego odpowiedzialność podmiotu zbiorowego w Polsce / **310**

Rozdział VII

Przesłanki zatarcia skazania na mocy postanowienia sądu lub innego organu / 312

1. Przesłanki zatarcia skazania w związku z upływem określonego czasu / **313**
 - 1.1. Rodzaj i wymiar kary / **313**
 - 1.2. Wniosek skazanego / **313**
 - 1.3. Określony upływ czasu / **314**
 - 1.4. Przestrzeganie porządku prawnego / **314**
2. Przesłanki zatarcia skazania żołnierza służby zasadniczej, który został skazany za przestępstwo określone w części wojskowej popełnione w czasie służby / **320**
3. Przesłanki zatarcia skazania na mocy orzeczenia sądu lub innego organu w Hiszpanii / **326**
 - 3.1. Organy dokonujące zatarcia skazania / **327**
 - 3.2. Przesłanki zatarcia skazania / **329**
 - 3.2.1. Wygaśnięcie karalności / **330**
 - 3.2.2. Wywiązanie się ze zobowiązań wynikających z odpowiedzialności cywilnej / **332**
 - 3.2.3. Okres wymagany do zatarcia skazania / **335**
 - 3.2.4. Niepopełnienie ponowne przestępstwa / **340**
4. Zatarcie orzeczonych środków zabezpieczających / **341**
5. Zatarcie skazania w wypadku depenalizacji / **343**

Rozdział VIII

Zatarcie skazania na mocy aktu łaski / 345

1. Zatarcie skazania na mocy aktu łaski w Polsce / **345**
2. Zatarcie skazania na mocy aktu łaski w Hiszpanii / **354**

Rozdział IX

Zatarcie wielości skazań / 356

1. Zatarcie skazań za dwa lub więcej przestępstw niepozostających w zbiegu / **356**
2. Zatarcie skazania w razie ponownego popełnienia przestępstwa po rozpoczęciu, a przed upływem okresu wymaganego do zatarcia skazania / **359**
3. Zatarcie wielości skazań w Hiszpanii / **365**

Rozdział X

Postępowanie w przedmiocie zatarcia skazania / 367

1. Inicjowanie postępowania w przedmiocie zatarcia skazania / **368**

- 1.1. Podmioty uprawnione do inicjowania postępowania o zatarcie skazania / **368**
- 1.2. Forma wniosku / **370**
- 1.3. Cofnięcie wniosku / **371**
2. Postępowanie w przedmiocie wniosku / **372**
3. Właściwość sądu / **372**
4. Forma orzeczenia o zatarciu skazania / **374**
5. Zaskarżalność postanowienia w przedmiocie zatarcia skazania / **374**
6. Wykonanie orzeczenia o zatarciu skazania / **375**
7. Postępowanie w przedmiocie zatarcia skazania w Hiszpanii / **376**

Wnioski / **379**

Bibliografia / **395**

Orzecznictwo / **415**

Wykaz skrótów

Akty prawne

- hiszp. k.c.** hiszpański kodeks cywilny (Real decreto de 24 de julio de 1889 por el que se publica el Código Civil, BOE núm. 206 de 25 de julio de 1889)
- hiszp. k.k.** hiszpański kodeks karny (Ley Orgánica 10/1995 de 23 de noviembre, del Código Penal, BOE núm. 281 de 24/11/1995)
- k.c.** ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
- k.k.** ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.k. z 1932 r.** rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571 z późn. zm.)
- k.k. z 1969 r.** ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.)
- k.k.s.** ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 186)
- k.k.w.** ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
- k.p.** ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.)
- k.p.a.** ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 267)

- k.p.c.** ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
- k.p.k.** ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.s.h.** ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1030)
- k.w.** ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 482)
- p.r.d.** ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1137 z późn. zm.)
- u.o.p.z.** ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 768 z późn. zm.)
- ustawa o KRK** ustawa z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 654 z późn. zm.)

Czasopisma i publikatory

- AG** Apelacja Gdańska
- BOE** Boletín Oficial de Estado
- BOJA** Boletín Oficial de Junta de Andalucía
- CPKiNP** Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
- DOCM** Diario Oficial Castilla-La Mancha
- DPP** Demokratyczny Przegląd Prawniczy
- Dz. Urz. UE** Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
- GSiP** Gazeta Sądowa i Penitencjarna
- KZS** Krakowskie Zeszyty Sądowe
- Mon. Praw.** Monitor Prawniczy
- NP** Nowe Prawo

OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSA w Białymstoku	Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSNAPiUS	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSN Prok. i Pr.	Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Sądów Apelacyjnych, Naczelnego Sądu Administracyjnego i Trybunału Konstytucyjnego, dodatek do „Prokuratury i Prawa”
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OwSS	Orzecznictwo w Sprawach Samorządowych
PiP	Państwo i Prawo
PiZS	Prawo i Zabezpieczenie Społeczne
PiŻ	Prawo i Życie
PnD	Paragraf na Drodze
PP	Problemy Praworządności
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Prz. Orz. PA w Katowicach	Przegląd wybranych poglądów orzeczniczych Sądu Apelacyjnego w Katowicach w sprawach karnych, opracowany w PA w Katowicach
Prz. Orz. PA w Lublinie	Przegląd orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Lublinie, opracowany w PA w Lublinie
Prz. Orz. PA w Rzeszowie	Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie w sprawach karnych, opracowany w PA w Rzeszowie
PS	Przegląd Sądowy
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
Stud. Praw.-Ekonom.	Studia Prawno-Ekonomiczne

SI	Studia Iuridica
SP	Studia Prawnicze
WPP	Wojskowy Przegląd Prawniczy

Inne

NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
PA	prokuratura apelacyjna
SA	sąd apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy

Wstęp

Przedmiotem pracy jest zatarcie skazania w polskim i hiszpańskim prawie karnym, ze szczególnym zaakcentowaniem rozwiązań polskich. W hiszpańskim ustawodawstwie skutki zbliżone do zatarcia skazania powoduje anulowanie zasłóści karnych (*la cancelación de antecedentes penales*). Jest ono na język polski tłumaczone jako zatarcie skazania¹.

Inspiracją do podjęcia się opracowania instytucji zatarcia skazania był fakt, że jej skutki w istotny sposób wpływają na funkcjonowanie skazanego w społeczeństwie, ułatwiając mu ponowne włączenie się w główny nurt życia obywatelskiego oraz pełną integrację.

Znaczenie społeczne tej instytucji polega na tym, że niweluje ona skutki prawne skazania, które dotyczą skazanego w różnych dziedzinach życia społecznego, a także w sferze prywatnej. Skutki te oddziałują na skazanego nie tylko w okresie wykonywania kary, ale także po jej zakończeniu i nie wchodzą wprost w zakres dolegliwości samej kary. Czasami są przy tym bardziej dotkliwe niż kara i czynią skazanych na długie lata obywatelami drugiej kategorii. Skazany traci uzyskaną nieraz wieloletnim wysiłkiem pozycję społeczną, której w większości wypadków nie może odzyskać nawet długo po odbyciu kary.

Zatarcie skazania stwarza szansę na zmianę tej sytuacji. Opiera się ono na założeniu, że człowiek, który karę odcierpiał i przez dłuższy czas zachowuje się nienagannie, zasługuje na to, by przywrócono mu utracone prawa lub zdolność do ich odzyskania. Chodzi o to, by sprawca przestępstwa nie pozostawał przez całe życie wyeliminowany ze społeczeństwa, by piętno skazania nie obciążało go do końca życia.

Zatarcie skazania zmienia status prawny człowieka, otwierając możliwość przekreślenia przeszłości i rozpoczęcia nowego etapu życia

¹ M. Komarnicki, J. Komarnicki, E. Komarnicka, *Diccionario de Terminología Jurídica, español-polaco*, Warszawa 2006, s. 26; B. Kunicka-Michalska, *Zarys prawa karnego Hiszpanii*, Warszawa 2009, s. 177–178.

społecznego. Zapobiega utrzymywaniu następstw skazania w nieskończoność i umożliwia ponowną adaptację społeczną skazanego. Jest wyrazem humanizmu, zmierza do odbudowania porządku społecznego zakłóconego przez przestępstwo oraz motywuje skazanego, by zszedł z drogi przestępczej. Karalność nie powinna dożywotnio dyskryminować skazanego ani prawnie, ani społecznie.

Warto mieć jednak świadomość, że w rzeczywistości bywa inaczej. Wprawdzie z upływem czasu skazanie zaciera się w pamięci ludzkiej, lecz niezależnie od okresu, jaki upłynął od skazania lub odbycia kary, powraca ono w pewnych sytuacjach, np. przy staraniu się o określone stanowisko. Ponadto redukcja skutków skazania w wyniku jego zatarcia nie eliminuje ich całkowicie, zwłaszcza tych związanych ze stygmatyzacją skazanego.

Równocześnie instytucja ta nakazuje traktować skazanie tak, jakby ono w ogóle nie miało miejsca, co nie jest zgodne z rzeczywistością. Prowadzi to do fikcji, która w zasadzie nie powinna występować w systemie prawnym.

Przeanalizowanie tej instytucji w aspekcie prawnoporównawczym, a nie tylko na poziomie polskiego ustawodawstwa, zmierzało do wykazania związanych z nią podobieństw i różnic w dwóch systemach prawnych po to, by wykorzystać pozytywne rozwiązania i doświadczenia do stworzenia doskonalszego modelu tej instytucji.

Wybór hiszpańskiego prawa karnego jako odniesienia do porównań jest podyktowany, po pierwsze, tym, że jest to system przynależący do romańskiej grupy systemów prawa, a więc innej niż system polski². Po drugie, nie mniej ważnym powodem takiego wyboru jest moja znajomość systemu prawa hiszpańskiego, wynikająca z ukończenia w tym kraju studiów prawniczych³. Jak słusznie stwierdza Marc Ancel, „prawnik wykształcony w jednym kraju, który przystępuje do badania prawa zagranicznego, zwłaszcza gdy system obcy jest odmienny od jego systemu, nie potrafi – choćby się starał – robić tego tak jak prawnik wykształcony w tym prawie lub w tym systemie”⁴. Do ustawodawstw innych obcych państw odwoływałam się tylko w celu zobrazowania odmiennych, oryginalnych rozwiązań wybranych zagadnień. Po trzecie wreszcie, powodem podjęcia tego zagadnienia było również to, że za-

² M. Ancel, *Znaczenie i metody prawa porównawczego*, Warszawa 1979, s. 69.

³ W 2007 r. ukończyłam studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Grenadzie.

⁴ M. Ancel, *Znaczenie...*, s. 135.

tarcie skazania, mimo wagi teoretycznej i znaczenia praktycznego tematyki, nie jest wystarczająco opracowane ani w Polsce, ani w Hiszpanii. W Polsce poświęcono temu zagadnieniu jedno opracowanie, mające za przedmiot uregulowanie tej instytucji w kodeksie karnym z 1969 r.⁵ Brak natomiast pogłębionych prac odnoszących się do aktualnego stanu prawnego. Zagadnienia związane z tą instytucją są poruszane głównie w opracowaniach o charakterze przyczynkarskim (artykuły, glosy).

W Hiszpanii sytuacja w tym względzie przedstawia się nieco lepiej, ale też nie jest w pełni zadowalająca. Wprawdzie na tle poprzednio obowiązującego stanu prawnego instytucja ta została szerzej omówiona w opracowaniach monograficznych⁶, jednakże obowiązującego kodeksu karnego dotyczą dwie monografie⁷.

Praca poświęcona jest zatarciu skazania, a zatem porównywanie odbywa się na poziomie analogicznych instytucji prawnych, należących do tej samej gałęzi prawa (prawa karnego), i z tego powodu ma charakter tzw. czystej komparatystyki⁸.

Co do zakresu opracowania, należy podkreślić, że rozważania koncentrują się głównie na zatarciu skazania w powszechnym prawie karnym. Przedmiotem analizy zostało jednak objęte także zatarcie orzeczenia stwierdzającego odpowiedzialność podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony pod groźbą kary (art. 43 u.o.p.z.). Potrzeba omówienia tego zagadnienia jest związana z tym, że odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pozostaje w ścisłym związku ze skazaniem osoby fizycznej za przestępstwo.

Nie rozważałam natomiast tej instytucji w prawie karnym skarbowym, gdyż na tle prawa polskiego stanowiłoby to zbędne powtórzenie (kodeks ten w art. 20 § 2 i art. 45 § 2 recyduje bowiem przepisy art. 106–108 k.k.).

Pominęłam też zatarcie ukarania przewidziane w kodeksie wykroczeń (art. 46 k.w.), wychodząc z założenia, że omówienie go wykraczałoby poza zakres tematyczny pracy, bo chociaż jest to instytucja prawie tożsama z zatarciem skazania, dotyczy innej gałęzi prawa.

⁵ S. Zimoch, *Istota i znaczenie instytucji zatarcia skazania*, Biblioteka Palestry 1979.

⁶ J.F. Laso Calte, *La rehabilitación y las penas accesorias*, tesis doctoral, Universidad de Madrid 1952; C. Camargo Hernández, *La rehabilitación*, Barcelona 1960; M. Grosso Galván, *Los antecedentes penales: rehabilitación y control social*, Barcelona 1983.

⁷ F. Bueno Arús, *La Cancelación de Antecedentes Penales*, Thomson Civitas 2006, M. Roig Torres, *La cancelación de los antecedentes delictivos*, Valencia 2012.

⁸ R.A. Tokarczyk, *Komparatystyka prawnicza*, Kraków 1997, s. 61.

Ze względu na założenie dogmatycznego charakteru pracy nie prowadziłam badań funkcjonowania zatarcia skazania w praktyce.

Celem pracy jest kompleksowe przedstawienie zatarcia skazania w Polsce i w Hiszpanii. Analizie poddano genezę, ewolucję, ramy ustawowe i kształt prawny tej instytucji, warunki i skutki jej stosowania oraz pełnioną przez nią funkcję. Nie ograniczyłam się w związku z tym do poziomu analizy norm prawnych, gdyż wówczas praca miałaby charakter wyłącznie opisowy. Badałam także strukturę zatarcia skazania, koncentrując się na jego umiejscowieniu w systemie prawa oraz spełnianej przez nie roli.

W prowadzonej analizie wykorzystywałam literaturę przedmiotu, a także sięgałam do orzecznictwa Sądu Najwyższego, sądów odwoławczych i sądów administracyjnych. Odwołanie się do judykatów jest skromne, gdyż zarówno w Polsce, jak i w Hiszpanii organy te rzadko wypowiadały się na ten temat.

Opracowując temat, posłużyłam się metodą formalno-dogmatyczną; poprzez analizę językowo-logiczną tekstu kodeksów karnych dokonałam egzegezy ich treści w oparciu o badanie i krytyczną interpretację literatury i judykatury. W ograniczonym zakresie wykorzystywałam metodę funkcjonalną, uwzględniającą związek zatarcia skazania z potrzebami społecznymi. Analiza historyczna pozwoliła zaś uchwycić ewolucję, jaką przeszła ta instytucja.

Tytułowe zagadnienie zostało więc przeanalizowane pod względem normatywnym, dogmatycznym, historycznym, komparatystycznym i judykacyjnym.

Porównanie zatarcia skazania w Polsce i w Hiszpanii, jak też zwrócenie uwagi na regulacje prawne tej instytucji w innych państwach pozwoliło mi na dokonanie pełniejszej oceny unormowania zatarcia skazania w polskim kodeksie karnym i wskazanie kierunków pożądanych zmian legislacyjnych.

Hipotezę badawczą stanowiło założenie, że zatarcie skazania jest ważną instytucją, odgrywającą istotną rolę społeczną, lecz jego regulacja nie zawsze jest prawidłowa i wymaga udoskonalenia.

Mając na uwadze tę hipotezę, w trakcie analizy każdego z aspektów zatarcia skazania starałam się poszukiwać możliwości udoskonalenia regulacji tej instytucji i to w taki sposób, by następstwa skazania po określonym czasie w ogóle zanikły. Znalazło to wyraz w propozycjach zmian legislacyjnych, które przedstawiałam przy omawianiu poszczegól-

gólnych zagadnień i zawarłam we wnioskach końcowych w formie postulatów *de lege ferenda*.

Dla określenia znaczenia zatarcia skazania nieodzowne było przedstawienie skutków, jakie skazanie wywołuje. Wskazałam je w rozdziale I. Chodzi o następstwa wobec skazanego, zarówno w sferze prawnej, jak i społecznej, które wiążą się automatycznie ze skazaniem, a nie są określone wprost w wyroku. Najistotniejsze są prawne skutki skazania, które obejmują następstwa *explicite* wynikające z ustawy, a także wpływające pośrednio na sytuację prawną skazanego, pozbawiając go określonej właściwości, np. nieskazitelności charakteru, dawania rękopmi wykonywania określonego zawodu. Społeczne skutki skazania wiążą się zaś z ostracyzmem, jaki dotyka skazanego ze strony najbliższego otoczenia. Określenie prawnych skutków skazania wymagało przeanalizowania ustawodawstw obu państw, by ustalić, jakie bariery prawne stoją przed osobą, która została skazana. Ich zbadanie wykazało, że skazanie w ogóle lub skazanie tylko za konkretny rodzaj przestępstw uniemożliwia zajmowanie określonego stanowiska, wykonywanie określonego zawodu lub prowadzenie określonej działalności albo powoduje utratę zdolności do ich nabycia. Przegląd ten wykazał, że wypadków takich jest wiele, co pokazuje, jak rozległe są skutki skazania. Zarówno w Polsce, jak i w Hiszpanii prawne następstwa skazania są zbliżone. W związku z tym, mając na uwadze główny wątek tematyczny monografii, w ustawodawstwie Hiszpanii dokonałam prezentacji tylko wybranych przypadków.

Skutki skazania pozostają w ścisłym związku z rejestracją skazań, gdyż odnotowanie skazania w specjalnym rejestrze umożliwia jego ujawnienie, a następnie wyciągnięcie przewidzianych prawem konsekwencji z nim związanych. Z tego powodu w rozdziale II pracy przedstawiłam genezę i ewolucję rejestrów w obu państwach oraz aktualne rozwiązania obowiązujące w tym zakresie.

Dla zrozumienia istoty zatarcia skazania istotne znaczenie ma prześledzenie kształtowania się tej instytucji. Zaprezentowałam je w rozdziale III. Zniwelowanie lub ograniczenie skutków skazania pierwotnie następowało w formie rehabilitacji i dotyczyło praw utraconych w wyniku orzeczenia kary dodatkowej lub będących konsekwencją skazania. Rehabilitacja ograniczała się do przywrócenia skazanemu praw utraconych wskutek skazania, lecz nie dotyczyła osób, których skazanie nie pociągało za sobą utraty praw. Dopiero w późniejszym

czasie rehabilitacja objęła zatarcie samego faktu skazania, co oznaczało, że przywracano osobie skazanej status, jaki posiadała przed skazaniem.

Dla tytułowego zagadnienia ważne było określenie istoty i skutków zatarcia skazania, które zawarłam w rozdziale IV. Różnią się one w obu ustawodawstwach. Z art. 106 k.k. wynika, że skazanie uważa się za niebyłe i usuwa informacje o skazaniu z rejestrów karnych. Artykuł 136 hiszp. k.k. wskazuje zaś, że nie uwzględnia się zatartego skazania, jednak pozostaje o nim adnotacja w Centralnym Rejestrze Skazanych. Zarówno w Polsce, jak i w Hiszpanii przyjmuje się fikcję prawną, że osoba, której zatarto skazanie, nie była karana. Jest to uzasadnione przede wszystkim względami polityki kryminalnej, bowiem – jak już wspomniano – z upływem czasu skazanie zaciera się w pamięci ludzkiej, a nadto istotna jest presumpcja poprawy sprawcy. Człowiek, który karę odcierpiał i przez dłuższy czas zachowuje się nienagannie, zasługuje na traktowanie go jak niekaranego. „Zatarcie skazania – jak podkreślono w uzasadnieniu projektu kodeksu karnego z 1997 r. – pełni funkcję ułatwienia integracji społecznej skazanego, który karę odbył, darowano mu ją lub też nastąpiło przedawnienie jej wykonania, co w kontekście art. 108 oznacza domniemanie, że nie popełnił ponownie przestępstwa”⁹. Jest ono oznaką osobistej rehabilitacji sprawcy, który zostaje ponownie przywrócony do wykonywania swoich praw (*servata distantia*). Zatarcie skazania nie powoduje *restitutio in integrum*, gdyż nie niweluje całkowicie skutków skazania, bowiem skazany nie odzyskuje wszystkich utraconych praw, a co do niektórych jedynie zdolność do ich uzyskania, np. stopnia wojskowego. Ustają natomiast ograniczenia, którym skazany podlegał do chwili zatarcia skazania.

Problem, który wymagał rozstrzygnięcia, to przedmiot zatarcia skazania. Chodziło o udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy zatarcie skazania dotyczy wyłącznie skazania, które następuje w wyroku skazującym, czy obejmuje także wyroki, w których odstąpiono od wymierzenia kary. Pojawiła się też kwestia wyroków o warunkowym umorzeniu postępowania, które również wywołują negatywne skutki dla osoby, której dotyczą. Zagadnienia te wymagały przeanalizowania rodzaju orzeczeń i ich skutków.

Wprawdzie ze względu na wyraźne uregulowanie w art. 107a k.k. zatarcia skazania co do wyroków sądu państwa członkowskiego Unii Europejskiej, ułatwione było określenie zakresu wyroków, których do-

⁹ Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami, Warszawa 1997, s. 172.

tyczy zatarcie skazania, jednak przepis ten nie wyjaśnia wszystkich wątpliwości, co uzasadniało szersze rozważenie tego zagadnienia.

Na tle skutków zatarcia skazania pojawił się problem – związany przede wszystkim z rozbieżnościami w orzecznictwie polskiego Sądu Najwyższego – wpływu zatarcia skazania na popełnione przestępstwo. Chodzi o to, czy zatarcie skazania unicestwia popełnione przestępstwo. Rozważając tę kwestię, uznałam, że przestępstwo pozostaje faktem jako zdarzenie społeczne, nie można rozciągać skutków zatarcia skazania na sam fakt jego zaistnienia i uznać, że z punktu widzenia prawnego w ogóle nie miało miejsca nie tylko skazanie, ale także popełnione przestępstwo.

Przedmiotem rozważań musiało zostać objęte także wyłączenie w prawie polskim możliwości zatarcia skazania. Analizując różne argumenty, nie sposób było w szczególności nie odnieść się krytycznie do nieobjęcia zatarciem skazania skazań na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, jeżeli pokrzywdzonym był małoletni poniżej 15 lat (art. 106a k.k.). W tym nurcie rozważań znalazły się też względne wyłączenia związane z niespełnieniem warunku upływu wymaganego okresu do zatarcia skazania w wypadkach orzeczenia na zawsze zakazu zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub opieką nad nimi (art. 41 § 1a, art. 41 § 1b k.k.), obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami lub zakazu opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu (art. 41a § 3 k.k.), a także zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych (art. 42 § 3 i 4 k.k.).

Zatarcie skazania następuje w różny sposób, w szczególności z mocy prawa oraz na wniosek, z mocy orzeczenia sądu. Omówieniu tych podstaw prawnych poświęcono rozdział V.

W polskim prawie karnym zatarcie następuje z mocy prawa po upływie określonego czasu (art. 107 § 1, 3 i 4 k.k.), po pomyślnym zakończeniu okresu próby (art. 76 § 1 k.k.), z uwagi na depenalizację (art. 4 § 4 k.k.), w związku ze zwolnieniem żołnierza z odbycia kary pozbawienia wolności (art. 336 § 3, 4 i 6 k.k.) oraz na mocy ustawy abolicyjnej.

Na mocy orzeczenia zatarcie skazania ma miejsce po upływie krótszego okresu, w którym skazany przestrzegał porządku prawnego

(art. 107 § 2 i 3 k.k.), w stosunku do żołnierza służby zasadniczej skazanego za przestępstwo wojskowe (art. 337 k.k.) oraz w formie ułaskawienia.

W Hiszpanii zatarcia skazania dokonuje się z urzędu lub na wniosek Ministerstwa Sprawiedliwości, a wyjątkowo może je orzec z urzędu także sędzia lub trybunał.

Kontrowersje budzą przesłanki zatarcia skazania w obu ustawodawstwach i to w zasadzie niezależnie od jego rodzaju. Wątpliwości te przedstawione zostały w rozdziałach VI i VII. Są one o tyle istotne, że decydują o zakresie stosowania tej instytucji. Z tego też powodu analizie przesłanek poświęcono najwięcej uwagi. Dla jasności rozważań przesłanki te zostały przedstawione odrębnie dla poszczególnych rodzajów zatarcia skazania.

Omawiając przesłanki zatarcia skazania z mocy prawa, skoncentrowałam się na analizie wypadków zatarcia skazania ze względu na upływ określonego czasu, pomyślny wpływ próby przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary, depenalizację, zwolnienie żołnierza z odbycia kary pozbawienia wolności oraz abolicję.

W wypadku zatarcia skazania na mocy orzeczenia sądu wyjaśnienia wymagały kwestie związane z rodzajem i wymiarem kary, wybrane kwestie związane z wnioskiem skazanego, wpływem określonego czasu oraz przestrzeganiem porządku prawnego.

W zakresie zatarcia skazania w Hiszpanii konieczne było omówienie organów uprawnionych do zatarcia skazania, stwierdzenia wygaśnięcia karalności (*extinción de responsabilidad penal*) czy też wywiązania się ze zobowiązań wynikających z odpowiedzialności cywilnej (*satisfacción de responsabilidades civiles*), upływu określonego czasu oraz faktu niepopelnienia przestępstwa, jak również stwierdzenia przesłanek zatarcia orzeczonych środków zabezpieczających.

Odrębno potraktowania – ze względu na jego specyfikę – wymagało zatarcie skazania na mocy aktu łaski, które omówione zostało w rozdziale VIII.

Z uwagi na odrębne uregulowanie zatarcia skazania w wypadku wielości skazań konieczne stało się przeanalizowanie zatarcia skazań za dwa lub więcej przestępstw niepozostających w zbiegu oraz w razie ponownego popełnienia przestępstwa po rozpoczęciu, a przed upływem okresu wymaganego do zatarcia skazania, czemu został poświęcony rozdział IX.

Dla kompletności rozważań nie można było pominąć wybranych zagadnień związanych z postępowaniem w przedmiocie zatarcia skazania, zwłaszcza że w obu państwach jest ono różnie uregulowane. W związku z tym w rozdziale X w zakresie prawa polskiego omówiono takie kwestie, jak inicjowanie postępowania, podmioty uprawnione, formy wniosku i warunki jego cofnięcia, przebieg postępowania, właściwość organów, formę orzeczenia, zaskarżalność orzeczenia i jego wykonanie.

Przeprowadzona w monografii analiza ustawowych regulacji zatarcia skazania, wsparta poglądami doktryny i judykatury, doprowadziła do sformułowania wniosków zarówno *de lege lata*, jak i *de lege ferenda* przedstawionych w końcowej części pracy.

Opracowanie to jest nieznacznie zmienioną wersją rozprawy doktorskiej obronionej w Instytucie Prawa Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w dniu 3 czerwca 2013 roku. Nie mogłoby ono powstać, gdyby nie wsparcie i życzliwość promotor, Pani Prof. dr hab. Eleonory Zielińskiej. Jej wskazówki stanowiły dla mnie inspirację do badań i poszukiwań naukowych oraz formułowania poglądów i argumentów, za co najmocniej dziękuję.

Składam serdecznie podziękowania recenzentom w przewodzie doktorskim: Pani Prof. dr hab. Barbarze Kunickiej-Michalskiej oraz Pani Prof. dr hab. Małgorzacie Król-Bogomiłskiej za cenne wskazówki i uwagi, które były niezwykle pomocne w nadaniu ostatecznego kształtu niniejszej monografii.

Blanka Julita Stefańska

Rozdział I

Prawne skutki skazania

1. Pojęcie skutków skazania

Zarówno polski, jak i hiszpański kodeks karny nie zawierają przepisu, który określałby wprost skutki, jakie pociąga za sobą skazanie¹⁰. W literaturze przyjmuje się, że chodzi o skutki, które nie są wyrażone w karze i trwają dłużej niż wykonanie samej kary¹¹. Oznacza to, że skutki te stanowią przedłużenie ograniczenia praw spowodowanego karą za przestępstwo na czas po odbyciu kary. Słusznie zatem przyjmuje się, że skutkami skazania w znaczeniu wąskim są negatywne następstwa wynikające *de iure* ze skazania, inne niż te, które są powodowane karami

¹⁰ Kodeks karny Czarnogóry z 2003 r. określa skutki skazania, stanowiąc, że skazanie za niektóre przestępstwa lub nałożenie niektórych kar może mieć jako konsekwencję prawną ustanie, tj. utratę, pewnych praw i zakaz nabycia pewnych praw. Skutki skazania nie mogą się pojawić, gdy nałożono grzywnę na sprawcę lub wyrok został zawieszony i nie został odwieszony albo nastąpiło sądowe upomnienie lub odstąpiono od wymierzenia kary. Prawne skutki wyroku mogą być przewidziane tylko przez prawo i powinny wejść w życie zgodnie z prawem (art. 115 ust. 1–3). Prawne skutki skazania są związane z ustaniem lub utratą praw szczególnych i obejmują: 1) zaprzestanie pełnienia funkcji publicznych, 2) utratę pracy lub prawa wykonywania zawodu, 3) utratę pewnych pozwoleń lub zezwoleń wydanych decyzją władzy narodowej lub miejscowej władzy samorządowej. Skutki prawne skazania związane z zakazem nabycia szczególnych praw dotyczą: 1) zakazu pełnienia pewnych funkcji publicznych, 2) zakazu uzyskania szczególnego tytułu, zawodu lub stanowiska lub awansu w służbie, 3) zakazu uzyskania stopnia wojskowego, 4) utratę pewnych pozwoleń lub zezwoleń wydanych decyzją władzy narodowej lub miejscowej władzy samorządowej (art. 16 ust. 1 i 2). Kodeks karny Federacji Rosyjskiej z dnia 13 czerwca 1996 r. wymienia tylko następstwa w zakresie prawa karnego, stanowiąc w art. 86 ust. 1 *in fine*, że skazanie uwzględnia się przy recydywie i wymiarze kary. Tak samo skutki skazania są określone w art. 83 *in fine* kodeksu karnego Republiki Azerbejdżanu z 2005 r.

¹¹ J.L. Díez Ripollés, *Derecho Penal Español. Parte General en esquemas*, Walencja 2009, s. 727.

i środkami zabezpieczającymi¹². Następstwa skazania są rozległe i dotyczą różnych sfer życia skazanego, zarówno jego sytuacji prawnej, jak i społecznej. Dotykają skazanego nie tylko w okresie wykonywania kary, ale także po jej wykonaniu i, nie wchodząc wprost w zakres dolegliwości samej kary, utrudniają równocześnie w istotny sposób jego ponowną adaptację społeczną. Skazany traci wypracowaną pozycję społeczną i w większości wypadków nie może jej odzyskać po odbyciu kary¹³. W doktrynie nawet wskazuje się, że społeczny bilans rejestrowanych skutków skazania znacznie przewyższa rozmiar dolegliwości, jaki określił w wyroku sąd¹⁴. Skazanie czasami czyni przecież sprawców przestępstwa obywatelami drugiej kategorii, ograniczając w istotny sposób ich prawa¹⁵.

W literaturze hiszpańskiej następstwa skazania określa się mianem skutków karnych, wynikających z samego faktu skazania, ale nie z kary lub kary dodatkowej, środków zabezpieczających, kosztów sądowych czy też zobowiązań wynikających z odpowiedzialności cywilnej związanej z popełnieniem przestępstwa¹⁶.

W doktrynie wyróżnia się prawne oraz społeczne skutki skazania.

Przez prawne skutki skazania rozumie się te następstwa, które wiążą się automatycznie ze skazaniem, choć nie są określone wprost w wyroku¹⁷ bądź też obejmuje się tym pojęciem skutki zarówno wynikające z ustawy, jak i ustalone przez inne organy władzy¹⁸. Skazanie może pociągać za sobą negatywne skutki dla skazanego wyrażone wprost w ustawie, czyli wynikające z niej bezpośrednio, a także wpływające

¹² M. Cobo del Rosal, T.S. Vives Antón, *Derecho Penal. Parte General*, Valencia 1999, s. 962.

¹³ B.J. Stefańska, *Prawne i społeczne skutki skazania (część druga)*, WPP 2008, nr 2, s. 72.

¹⁴ E. Hansen, *Niektóre społeczne skutki skazania*, Przegląd Zagadnień Socjalnych 1958, nr 10, s. 16; J.M. Luzón Cuesta, *Compendio de Derecho Penal. Parte General*, Madryt 2007, s. 300.

¹⁵ M. Gómez Tomillo, *Comentarios al Código Penal*, Valladolid, 2011, s. 538; J.M. Luzón Cuesta, *Compendio de Derecho Penal. Parte General*, Madryt 2003, s. 291.

¹⁶ C. Aránguez Sánchez (w:) *Comentarios al Código Penal*, M. Cobo del Rosal (red.), t. IV, Madryt 2000, s. 1184.

¹⁷ J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1935, s. 1145; W. Makowski, *Kodeks karny. Komentarz. Część ogólna*, Warszawa 1932, s. 149; S. Śliwiński, *Polskie prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 1946, s. 454; S. Pławski, *Zagadnienie kar dodatkowych i skutków skazania*, NP 1958, nr 1, s. 13; J. Waszczyński, *Prawne skutki skazania*, PiP 1968, z. 11, s. 808–809.

¹⁸ W. Świda, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 1966, s. 271.

pośrednio na sytuację prawną skazanego, poprzez pozbawienie go określonej właściwości, np. nieskazitelnosci charakteru, dawania rękami wykonywania określonego zawodu.

Zakresem pojęcia „prawne skutki skazania” należy objąć tylko te następstwa, które *explicite* wynikają z ustawy, bowiem – jak trafnie zauważa się w doktrynie – skutki pośrednio wiążące się z posiadaniem określonych właściwości nie zawsze są oceniane według kryteriów prawnych, lecz w głównej mierze opierają się na ocenach pozaprawnych¹⁹.

Pośrednie następstwa skazania wchodzą w zakres społecznych skutków skazania, a należą do nich skutki cywilnoprawne wynikające z orzeczonych kar dyscyplinarnych, pozostające w związku z skazaniem²⁰. Społeczne skutki skazania określają status społeczny skazanego, jego pozycję w społeczeństwie. Osoba skazana często spotyka się z ostracyzmem ze strony swojego środowiska, jest w towarzystwie traktowana jako *persona non grata*.

Analiza ewolucji polskiego oraz hiszpańskiego ustawodawstwa prowadzi do wniosku, że nie tylko nie zniesiono żadnych prawnych skutków skazania, ale zostały one – o czym niżej – jeszcze bardziej rozbudowane.

Skutki skazania w doktrynie hiszpańskiej są oceniane krytycznie. Akcentuje się, że to, co dodatkowe, nie powinno przekraczać tego, co główne²¹. Twierdzi się, że fakt odnotowania karalności w rejestrze skazanych jest najgorszą konsekwencją, jaką niesie ze sobą kara, jeśli chodzi o przywrócenie skazanego do życia w społeczeństwie²². Stanowi przeszkodę reintegracji społecznej²³. Skazany ma ograniczone możliwości uzyskania pracy, a długotrwałości skutków nie można uzasadniać jakąkolwiek prewencją. W konsekwencji państwo pokazuje w ten sposób swoje najgorsze strony. Status skazanego zostaje przedłużony na okres po odbyciu kary ze względu na to, że ustawodawca przewidział czas wymagany do zatarcia skazania. Jeżeli kara jest sprawiedliwym środkiem, za pomocą którego sprawca płaci za popełnione przestępstwo, to po jej odbyciu powinien zapobiegać się nie tylko stygmatyzacji skaza-

¹⁹ Tak sądzi J. Waszczyński, *Prawne skutki...*, s. 808–809.

²⁰ Tamże, s. 809.

²¹ F. Bueno Arús, *La Cancelación...*, s. 24–25.

²² M. Grosso Galván, *Los antecedentes penales...*, s. 359.

²³ S. Mir Puig, *Derecho Penal. Parte General*, Barcelona 2009, s. 764.

Blanka Julita Stefańska – doktor nauk prawnych; adiunkt na Uczelni Łazarskiego; adwokat zrzeszony w Izbie Adwokackiej w Madrycie; tłumacz przysięgły języka hiszpańskiego; autorka kilkudziesięciu artykułów i głoś z zakresu polskiego i hiszpańskiego prawa karnego.

■ W książce zaprezentowano rozległe skutki, jakie pociąga za sobą skazanie w różnych sferach życia skazanego (publicznego i prywatnego). Przedstawiono także genezę, kształtowanie się, ramy ustawowe i kształt prawny, warunki i skutki oraz funkcję spełnianą przez zatarcie skazania.

■ Autorka wyjaśnia wszelkie wątpliwości, jakie powstają na tle niezwykle skromnej regulacji ustawowej tej instytucji (art. 106–108 k.k.), m.in. kwestię wpływu zatarcia skazania na zaistniałe przestępstwo oraz możliwości pojedynczego zatarcia skazania w sytuacji, gdy w stosunku do jednego ze skazań jest ono wyłączone. Zaproponowane rozwiązania są wszechstronnie uzasadnione oraz poparte wypowiedziami doktryny i orzecznictwa.

■ Książka przeznaczona jest dla sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych, policjantów, pracowników administracji oraz przedstawicieli nauki. Będzie również pomocna aplikantom, studentom prawa i administracji oraz szkół policyjnych.

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-264-4507-1

9 788326 445071

Cena 99 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl